

Tieteessä tapahtuu -lehti kokoo yhteen eri tieteenalat. Se on foorumi ajankohtaisille ja yleistajuisille tiedeartikkeleille sekä keskustelulle tieteestä ja tiedepolitiikasta.

TOIMITUS

Päätoimittaja: Ilari Hetemäki
Toimitussihteeri: Tiina Kaarela
Ulkoasun suunnittelu: Camilla Pentti

Snellmaninkatu 13,
00170 Helsinki
Puh. (09) 228 69 227
tieteessatapahtuu@tsv.fi

TOIMITUSNEUVOSTO

professori (emeritus) Leif C. Andersson, päätoimittaja Ilari Hetemäki, professori Timo Honkela, tiedetoimittaja Markus Hotakainen, pääsihteeri Reetta Kettunen, professori Tuija Laine, professori Markku Löytönen (pj.), yliopistonlehtori Nelli Piattoeva ja toiminnanjohtaja Lea Ryyänen-Karjalainen.

OSOITTEENMUUTOKSET

JA TILAUKSET

tilaukset@tsv.fi
Puh. (09) 228 69 254

JULKAISIJA

Tieteellisten seurain
valtuuskunta
Painos 6900 kpl
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa
34. vuosikerta
Lehdestä ilmestyy myös
verkkoversio:
www.tieteessatapahtuu.fi

Seuraava numero ilmestyy marraskuun puolivälissä. Julkaisemme siinä tapahtumatietoja, jotka on lähetetty viimeistään 31.10.2016 osoitteeseen: toimittussihteeri@tieteessatapahtuu.fi

ILMOITUKSET

1/1 takakansi 550 € (4-v.)
Takakannen sisäsivu 480 € (4-v.)
Sisäsivut (4-v.) 540 €
1/1 (mv) 480 €
1/2 sivu (mv) 280 €
Myynti: puh. 0400 467 195 tai
ilmoitukset@tieteessatapahtuu.fi

ISSN 0781-7916 (painettu)
ISSN 1239-6540 (verkkolehti)
Pieksänprint Oy,
Pieksämäki 2016

PÄÄKIRJOITUS

TIEDE TARVITSEE AVOIMUUTTA

ESA VÄLIVERRONEN

Vaikka tieteellinen tutkimus on pohjimmiltaan julkista ja kaikkien saatavilla, näin on usein vain periaatteessa. Muiden kuin tutkijoiden näkökulmasta tiede ei usein olekaan julkista. Uusi tutkimustieto julkaistaan pääasiassa tieteellisissä julkaisuissa. Ne ovat usein maksumuurin takana. Toinen tieteen edessä oleva muuri on kielimuuri. Vaikka tieteellinen tieto olisikin avoimesti kaikkien saatavilla, tavallinen koulutettu ja sivistynyt ihminen ei välttämättä sitä ymmärrä.

Avoin tiede pyrki tuomaan tutkimuksen tulokset ja aineistot kaikkien saataville. Myös tiedeviestintään on kehitelty uusia käytäntöjä, jotka avaavat tutkimuksen tuloksia ja tieteellistä jargonia aiheeseen vihkiytymättömille. Kansalaisia kutsutaan myös keskustelemaan tutkimuksesta ja sen käytöstä tutkijoiden kanssa.

Monen mielestä tämä kehitys on kuitenkin tuskallisen hidasta. Kaupalliset tiedekustantajat suojaavat hyvää bisnestään ja osa tutkijoista viihtyy mieluummin kammioissaan. Toisten mielestä avautuminen yhteiskuntaan voi jopa romuttaa tieteen arvovalan tai jättää tieteen hedelmät kriitikoiden raadeltaviksi.

Jos haluamme turvata tieteen yhteiskunnallisen aseman ja edistää tutkimustiedon käyttöä päätöksenteossa, avautumiselle tuskin on hyviä vaihtoehtoja. Britannian Brexit-äänestys oli yksi esimerkki siitä, miten kuilu asiantuntijatiedon ja niin sanotun tavallisen kansan välillä voi kasvaa liian suureksi.

Asiantuntijat mielletään helposti ylimielisiksi eliitin edustajiksi, jotka samaistuvat vallanpitäjiin. Sama toistuu rokotuskritiikissä ja virallisten ravintosuosittelusten kyseenalaistamisessa.

Akateemisen yhteisön jäsenet suhtautuvat maallikoihin joskus hiukan ylenkatsoen. He valittavasti toistuvasti, miten kansalaisilta puuttuu kunnollinen tiedesivistys. Tämän seurauksena erilaiset pseudotieteet, humpuuki ja virheelliset käsitykset vaikkapa terveydestä ja ravinnosta leviävät kulovalkean tavoin. Joidenkin mielestä tämä on osoitus lisääntyvästä tyhmyydestä, jota media ja varsinkin jotkut sosiaalisen median ilmiöt ruokkivat. Syntyy sosiaalisia kuplia, joissa tyhmyydet tiivistyvät. Näin tapahtuu, mutta selitys koko ilmiölle on aivan liian yksinkertainen. →

Myös tieteen organisaatioiden ja tekijöiden kannattaa katsoa peiliin. Nyt maksetaan joitakin menneiden vuosikymmenten syntejä. Tarkemmat analyysit eri maissa tehdyistä tiedebarometreistä kertovat, että kriittisesti tieteen joihinkin sovelluksiin suhtautuvat ovat usein korkeasti koulutettuja. Perinteinen niukka, hiukan ylenkatsova tai virkamiesmäinen viestintä ei enää toimi. Luottamuksen palauttamiseen tarvitaan avoimuutta ja vuoropuhelua.

Koulutustason nousu ja tieteellisen tiedon lisääntyvä tarjonta ruokkivat myös uudenlaista kriittisyyttä. Kansalaiset eivät tyydy olemaan passiivisia tiedotuksen ja valistuksen kohteita. Tiedettä ja asiantuntijoita haastetaan yhä herkemmin julkisuudessa. Asiantuntijuuden murrokselle antavat vauhtia yhteiskunnan modernisaatio, yleinen koulutustason nousu, yksilöllistyminen ja instituutioiden kritiikki. Jos kaikkia muitakin yhteiskunnan instituutioita kyseenalaistetaan, miksei myös tiedettä. Monet ovat saaneet tarpeekseen asiantuntijoista, jotka julistavat, miten ihmisten pitäisi elää ja millaisia päätöksiä heidän pitäisi tehdä.

Rokotuskritiikki tai karppausilmiöt heijastavat kritiikkiä tieteen lisäksi suhteessa viranomaisiin, yrityksiin ja teollisuuteen. Kritiikissä ei ole kyse vain siitä, mitä nuo instituutiot tekevät, vaan myös siitä, miten ne viestivät ja ottavat huomioon kansalaiset tai kuluttajat. Monet tutkijat ja tieteen organisaatiot eivät ole vielä oppineet viestimään uudessa mediaympäristössä, jossa yksisuuntainen ja niukka tiedottaminen ei enää toimi. Tilannetta ei juuri paranna sankarillisten tieteen puolustajien tapa nolata huuhauskovaisia.

Tieteestä kiinnostuneet kansalaiset odottavat nykyään tiedeviestinnältä enemmän kuin ennen. Luonnon ihmeiden tai tutkijoiden teknisten saavutusten esittely ei enää riitä. Kansalaiset haluavat päästä haastamaan tieteen edustajia ja keskustelemaan myös tutkimuksen soveltamiseen liittyvistä eettisistä, poliittisista ja taloudellisista valinnoista. Monet tutkijat vierastavat näitä kysymyksiä, koska he ajattelevat, että ne kuuluvat oman työn ulkopuolelle. Mutta tutkijat eivät voi ulkoistaa omaa yhteiskunnallista vastuutaan poliitikoille tai yrityksille.

Tiedeviestinnän ainoa tai tärkein motiivi ei voi olla se, että tiedepoliittiset päättäjät ja tutkimuksen rahoittajat ovat nyt keksineet ”yhteiskunnallisen vaikuttavuuden” ja ”vuorovaikutuksen” sekä vaativat tutkijoita osallistumaan siihen. Sen täytyy olla hyödyllistä ja mielekästä myös tutkijalle itselleen. Parhaiten tämä toteutuu silloin, kun tutkimuksesta ja sen tuloksista kertominen avaa tutkijalle uusia näkökulmia omaan työhön – kenties myös uusia aiheita tutkittavaksi.

Liian monet tutkijat ymmärtävät tieteestä viestimisen vain uusien tutkimustulosten popularisointina. Vähintään yhtä tärkeää on vielä avointen kysymysten pohtiminen, julkisen keskustelun kommentointi tai faktojen tarkistaminen. Tiede, ajattelu ja viestintä kehittyvät vuorovaikutuksessa.

Kirjoittaja on viestinnän professori Helsingin yliopistossa. Kirjoitus pohjautuu tekijän keväällä ilmestyneeseen kirjaan *Julkisen tiede* (Vastapaino 2016).

Kansalaiset eivät tyydy olemaan passiivisia tiedotuksen ja valistuksen kohteita.